

शिवमहिम्नः स्तोत्रं

महिम्नः पारं ते परमविदुषो यज्ञसदृशी स्तुतिर्ब्रह्मादीना मपि तदवसन्नास्त्वयि गिरः ।
अथावाच्यः सर्वः स्वमतिपरिणामधि गृणन् ममाप्येषः स्तोत्रे हर निरपवादः परिकरः ॥१॥

mahimnah param te parama vidusho yadya sadrishi
stutir brahma dina mapi tadava sannastvayi girah,
atha vacyah sarvah svamati parinam avadhi grinan
mamapyeshah stotre hara nirapavadah parikarah

તમારો ના જાણે પુરણ મહિમા તે સ્તુતિ કરે, ન હો યોગ્ય તે તો સ્તુતિ વ્યરથ બ્રહ્માની પણ છે;
અને જો પોતાની મતિ મુજબ ગાવાનું તમને, ગણો સાડે તો તો, અનુચિત નથી ગીત મુજ આ ॥ ૧ ॥

૧. પ્રભો ! તમારા ગુણ ગાવાને આજે આવ્યો છું. તમારા મંદિરને પગથિયો ઉભો ઉભો તમારા કોટિ કામસુંદર રૂપને જોઈ રહ્યો છું. કેટલું મંગલ, કેટલું સુંદર, અનુપમ છે તમારું રૂપ ! કોટિ કોટિ સૂર્ય ઊગે, કોટિ કોટિ કામદેવ આવે તોય તેની સરખામણી કરી ના શકે. તમારી આંખમાં જે મધુરતા છે, શાંતિ છે, કરુણા છે, કોટિ કોટિ ચંદ્ર ઊગે તોય તેની સરખામણી ના કરી શકે ! વસંત પોતે આવે તોય તમારા શરીરની જે સુવાસ છે તેને સજી ના શકે. એવું છે તમારું રૂપ.... તમારું સૌન્દર્ય ને માધુર્ય !!

ને તમારો મહિમા ? મહાન મહાન ઋષિઓ, પંડિતો કે યોગીઓ પણ તે મહિમાને પામી શક્યા નથી; તો હું તો કેમ જ પામું ? પણ મારું મન તો તમારી સ્તુતિ કરવા નાચી રહ્યું છે. શું તમારા મહિમાને પૂરોપૂરો ના જાણે તે તમારી સ્તુતિ કરી ના શકે ? તો તો પછી બ્રહ્મા જેવાએ પણ તમારી સ્તુતિ કરી છે તે નકામી સમજવી પડે. પરંતુ હું તો માનું છું કે પોતપોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે સૌ સ્તુતિ કરી શકે છે. પોતાની સમજણ પ્રમાણેની તોતડી ભાષા બોલવાનો બાળકને હક છે. તમે તો કેવળ ભાવ જ જુઓ છો; પ્રેમ જ જુઓ છો ને તમારા ગુણ સાંભળી ખુશ ને પ્રસન્ન બનો છો. એટલે જ હું આ ગીત ગાઉં છું, તમારી સ્તુતિ કરું છું. તમને તે ગમશે જ, મારા પ્રભો, એમ માનું છું. પ્રભો, જય હો, તમારો જય હો; હજારો, લાખો કરોડો વાર જય હો!

૧. हे प्रभु ! बड़े बड़े पंडित और योगीजन आपके महिमा को नहीं जान पाये तो मैं तो एक साधारण बालक हूँ, मेरी क्या गिनती ? लेकिन क्या आपके महिमा को पूर्णतया जाने बिना आपकी स्तुति नहीं हो सकती ? मैं ये नहीं मानता क्योंकि अगर ये सच है तो फिर ब्रह्मा की स्तुति भी व्यर्थ कहेलायेगी । मैं तो ये मानता हूँ कि सबको अपनी मति अनुसार स्तुति करने का हक है । इसलिए हे भोलेनाथ ! आप कृपया मेरे हृदय के भाव को देखें और मेरी स्तुति का स्वीकार करें ।

अतीतः पंथानं तव च महिमा वाङ् मनसयो रतद्व्यावृत्यायं चकितमभिधत्ते श्रुतिरपि ।
स कस्य स्तोतव्यः कतिविधगुणः कस्य विषयः पदे त्वर्वाचीने पतति न मनः कस्य न वचः ॥२॥

atitah panthanam tava cha mahima vang-mana-sayor
atad vyavrittaya yam chakita mabhi dhatte shrutir api,

sa kasya stotavyah katividha gunah kasya vishayah
pade tvarvachine patati na manah kasya na vacah.

શકે તારો જાણી, પરમ મહિમા વાક્યન નહીં, કરે છે વેદો યે, સ્તુતિ પણ ભયે 'નેતિ' સ્વરથી;
ગવાયે તો કો'થી, સુલભ પણ કો'થી શું ગુણનો ? ધરે રૂપ ત્યારે, તુંજ પ્રતિ વળે વાડમન છતાં ॥૨॥

૨. વાણી અને મનથી તું પર છે એટલે વાણી ને મન તારા મહિમાને જાણી શકતા નથી. એટલે તો વેદ પણ જ્યારે તારું વર્ણન કરવા બેસે છે ત્યારે આખરે ' આ નહિ તે નહિ ' એમ કહીને જ અટકે છે. એવો મહિમા કોણ ગાઇ શકે ? પામી પણ કોણ શકે ? ને તે કેવા ગુણનો છે તે પણ કોણ કહી શકે ? છતાં તું સાકાર બને છે, રૂપ ધારણ કરે છે, ત્યારે તારા સ્વરૂપના ગુણગાન ભક્તો કરે છે. ખરેખર એ પ્રેમનું જ કારણ છે.

૨. हे प्रभु ! आप मन और वाणी से पर है इसलिए वाणी से आपकी महिमा का वर्णन कर पाना असंभव है । यही वजह है की वेद आपकी महिमा का वर्णन करते हुए 'नेति नेति' (मतलब ये नहि, ये भी नहि) कहकर रुक जाते हैं । आपकी महिमा और आपके स्वरूप को पूर्णतया जान पाना असंभव है, लेकिन जब आप साकार रूप में प्रकट होते हो तो आपके भक्त आपके स्वरूप का वर्णन करते नहीं थकते । ये आपके प्रति उनके प्यार और पूज्यभाव का परिणाम है ।

मधुस्फीता वाचः परमममृतं निर्मितवत् स्तव ब्रह्मन्किं वा गपि सुरगुरोर्विस्मयपदम् ।
मम त्वेतां वाणीं गुणकथनपुण्येन भवतः पुनामीत्यर्थस्मिन् पुरमथनबुद्धिर्व्यवसिता ॥३॥

madhusfita vachah paramam amritam nirmitavata
stava brahman kim vag api suraguror vismaya padam,
mama tvetam vanim guna kathana punyena bhavatah
punam ityarthesmin puramathana buddhir vyavasita.

સ્તવે છે દેવોના, ગુરૂ પણ શું આશ્ચર્ય તુજને, પરબ્રહ્મ મીઠા, અમૃતમય તે વેદ રચીયા;
ગુણો ગાવાથી આ પુનિત મુજ વાણી પણ થશે, હું એવું માની ને, સ્તવું છું ત્રિપૂરાનાશક તને ॥૩॥

૩. हे प्रभो ! हे धधर ! अमृतथी भरेला ने भुब मीठा येवा वेदनी ते रचना करी છે. પછી તારી સ્તુતિ ગમે તે કરે તો પણ તને અચંબો ક્યાંથી થાય ? ને એટલે જ દેવોના ગુરૂ બૃહસ્પતિ તારી સ્તુતિ કરે છે છતાં તને આશ્ચર્ય થતું નથી. તો પછી મારી રચેલી સ્તુતિથી તો તને અચંબો ક્યાંથી જ થાય? છતાં પણ તારા ગુણો ગાવાથી મારી વાણી ખરેખર પવિત્ર થશે એમ માનીને હું આ સ્તુતિ કરું છું.

૩. हे त्रिपुरानाशक प्रभु, आपने अमृतमय वेदों की रचना की है । इसलिए जब देवों के गुरु, बृहस्पति आपकी स्तुति करते हैं तो आपको कोई आश्चर्य नहीं होता । मैं भी अपनी मति अनुसार आपके गुणानुवाद करने का प्रयास कर रहा हूँ । मैं मानता हूँ कि इससे आपको कोई आश्चर्य नहीं होगा, मगर मेरी वाणी इससे अधिक पवित्र और लाभान्वित अवश्य होगी ।

तवैशचर्यं यत्तद् जगदुदयरक्षाप्रलयकृत त्रयी वस्तु व्यस्तं तिसृषु गुणभिन्नासु तनुषु ।
अभव्यानामस्मिन् वरद रमणीयामरमणीं विहंतुं व्योक्रोशीं विदधत इहै के जडधियः ॥४॥

tav aisvarya yat taj jagad udaya raksa pralaya krit
trayi vastu vyastam tishru guna-bhinnasu tanushu,
abhavyanam asmin varada ramaniyam aramanim
vihantum vyakrosim vidadhata ihai ke jadahyah.

રચે સૃષ્ટિ ધારે, પ્રલય પણ અંતે તું જ કરે, શરીરો તારા છે, ત્રણ વરદ એમ શ્રુતિ કહે;
છતાં આ સામે કે જડ જન કરે સંશય ઘણાં, ભલે તેથી થાયે, ખુશ જડ જનો, તે નવ ખરા ॥૪॥

૪. તું સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરે છે, ને તેનો નાશ પણ કરે છે. તારાં શરીર પણ આ રીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ને મહેશ એવા ત્રણ છે. વેદમાં તે કહ્યું છે. આ સાંભળીને કેટલાક અજ્ઞાની લોકો શંકાઓ કરે છે કે ઈશ્વરને તે ત્રણ શરીર હોય ? પણ તેવી શંકાઓ સાંભળીને જે મૂર્ખ માણસ છે તે જ ખુશ થાય છે. તે શંકાઓ સાચી નથી.

૪. हे प्रभु, आप इस सृष्टि के सृजनहार है, पालनहार है और विसर्जनकार है । इस प्रकार आपके तीन स्वरूप हैं – ब्रह्मा, विष्णु और महेश तथा आप में तीन गुण हैं – सत्व, रज और तम । वेदों में इनके बारे में जीकर किया गया है फिर भी अज्ञानी लोग आपके बारे में उटपटांग बातें करते रहते हैं । एसा करने से भले उन्हें संतुष्टि मिलती हो, मगर हकिकत से वो मुँह नहीं मोड़ सकते ।

किमिहः किंकायः स खलु किमुपायस्त्रिभुवनं । किमाधारो धाता सृजति किमुपादान इति च ॥
अतर्क्यैश्वर्यत्वय्यनवसरदुःस्थो हतधियः । कुतर्काडयंकांश्चि न्मुखरयति मोहाय जगतः ॥५॥

kimihah kimkayah sa khalu kimupayas tribhuvanam
kim-adharo dhata srijati kim-upadana iti cha,
atarkyaish varye tvay ya navasara duhstho hatadhyah
kutah ko'yam kashchin mukhara yati mohaya jagatah.

કયી ઈચ્છાથી ને કવણ હથિયારે મદદથી, કયી વસ્તુ કાયા સહિત ઘડિયાં છે ત્રિભુવન ?
તહાડું ઐશ્વર્ય નવ મન વિચારી કદી શકે, છતાં તર્કો એવા જડ જન કરે ભ્રાંતિ કરવા ॥૫॥

૫. કયી ઈચ્છાથી ને કોની મદદથી તે આ સૃષ્ટિ રચી છે ? વળી કેવું શરીર ધારણ કરીને કયા સાધનથી તે ત્રિભુવનની રચના કરી છે ? આ બધા પ્રશ્નો તારી મહાન શક્તિને લગતા છે ને મનથી તારી મહાન શક્તિનો વિચાર થઈ શકતો નથી. છતાં પણ મૂર્ખ માણસો એવા એવા તર્ક કરે છે. તેથી તો ઊલટું બીજા માણસોમાં ભ્રમણા ઉત્પન્ન થાય છે.

૫. हे प्रभु, मूर्ख लोग अक्सर तर्क करते रहते हैं कि ये सृष्टि की रचना कैसे हुई, किसकी ईच्छा से हुई, किन चिजों से उसे बनाया गया वगैरह वगैरह । उनका उद्देश्य लोगों में भ्रान्ति पैदा करने के अलावा कुछ नहि । सच पूछो तो ये सभी प्रश्नों के उत्तर आपकी दिव्य शक्ति से जुड़े हैं और मेरी सीमित शक्ति से उसे बयाँ करना असंभव है ।

अजन्मानो लोकाः किमवयवंवतोऽपि जगता । मधिष्ठातारं किं भवविधिरनादत्य भवति ॥
अनीशो वा कुर्याद भुवनजनने कः परिकरो । यतो मंदास्त्वां प्रत्यमरवर संशेरत इमे ॥६॥

ajanmano lokah kimavayava vanto'pi jagata
madhisthataram kim bhava vidhira na dritya bhavati,

anisho va kuryad bhuvana janane kah parikaro
yato mandastvam pratyamaravara samsherata ime.

બને દેવી આવું, જગત કદી કર્તાવિણ અહા ? ન હોયે કો' આદિ જગનું, પ્રભુ હે દેવ સહુના !
વળી બીજો કોઈ પ્રભુ વિણ રચી આ જગ શકે ? કરે શંકા તારી, મૂરખજન તે તો સહુય છે ॥૬॥

૬. કોઈ પણ કર્તા ના હોય તો આવું જગત કદી બની શકે ખરું ? જગતનું આદિ કે મુળ કારણ તો હોવું જ જોઈએ. ને પ્રભુ વિના જગતનો રચનાર બીજો કોઈ પણ હોઈ શકે ખરો ? આ બધું વિચારતાં તું છે જ એમ સ્પષ્ટ સમજાય છે. એટલે તારે માટે જે શંકા કરે છે તે સૌ મૂરખ માણસો જ છે.

૬. हे प्रभु, आपके बिना ये सब लोक (सप्त लोक – भूः भुवः स्वः महः जनः तपः सत्यं) का निर्माण क्या संभव है ? ये जगत का कोई रचयिता न हो, एसा क्या मुमकिन है ? आपके अलावा ईस सृष्टि का निर्माण कौन कर सकता है भला ? आपके अस्तित्व के बारे केवल मूर्ख लोगों को ही शंका हो सकती है ।

त्रयी सांख्यं योगः पशुपतिमतं वैष्णवमिति प्रभिन्ने प्रस्थाने परमिदमदः पथ्यमिति च ।
रुचीनां वैचित्र्या द्रिजुकुटिलनानापथजुषां नृणामेको गम्य स्त्वमसि पयसामर्णव इव ॥७॥

trayi sankhyam yogah pasupati matam vaishnavamiti
prabhinne prasthane paramidamadah pathyam iti cha,
ruchinam vaichitrya drijukutilana na pathajusham
nrinameko gamya stvam asi payasam arnava iva.

મતો સાંખ્ય યોગ, પશુપતિમત વૈષ્ણવમત, વળી વેદ માર્ગ, વિવિધ પથ છે ઉન્નતિ તણાં;
સ્વીકારે છે લોકો રુચિ મુજબ લાગે પરમ તે, તને પહોંચે છે સૌ પથ જલધિ ને જેમ જલ સૌ ॥ ૭ ॥

૭. તને પહોંચવાના કેટકેટલા રસ્તા છે ? સાંખ્યમત, વૈષ્ણવમત ને શૈવમત; તેમજ વેદમાર્ગ ને યોગમાર્ગ તારી પ્રાપ્તિના જુદા જુદા રસ્તા છે. તેને જે ઠીક લાગે, પોતાની રુચિ પ્રમાણે જે ઉત્તમ લાગે, તે માર્ગે તે ચાલે છે, પરંતુ બધી જ જાતનાં પાણી જેમ દરિયામાં મળે છે તેમ બધી જ જાતના માર્ગથી તારી પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે.

૭. हे प्रभु! आपको पाने के लिए अनगिनत मार्ग हैं - सांख्य मार्ग, वैष्णव मार्ग, शैव मार्ग, वेद मार्ग आदि । लोग अपनी रुचि के मुताबिक कोई एक मार्ग को पसंद करते हैं । मगर आखिरकार ये सभी मार्ग, जैसे अलग अलग नदियों का पानी बहकर समंदर में जाकर मिलता है वैसे ही, आप तक पहुँचते हैं । सचमुच, किसी भी मार्ग का अनुसरण करने से आपकी प्राप्ति हो सकती है ।

महोक्षः खड्वांगं परशुरजिनं भस्म फणिनः कपालं चैतीयं त्तव वरद तंत्रोपकरणम् ।
सुरास्तां तामृद्धिं दधति तु भवद्भ्रूप्रणिहितां नहि स्वात्मरामं विषयमृगतृष्णा भ्रमयति ॥८॥

mahoksah khatvangam parashurajinam bhasma faninah
kapalam chetiyat tava varada tantra upakaranam,
surastam tamridhim dadhati tu bhavad bhru pranihitam
na hi svatma-ramam vishaya mriga-trishna bhramayati.

કુહાડી ને ચર્મ, બળદ તુજ છે મિલકત અને, શરીરે છે ભસ્મ, સરપ, કરમાં ખપ્પર ખરે ;
ધર્મા દ્રષ્ટિપાતે, પરમસુખ તેં દેવગણને, રમે જે આત્મામાં વિષય નવ તેને ભ્રમ કરે ॥ ૮ ॥

૮. તારું ઐશ્વર્ય એટલું બધું અપાર છે કે ફક્ત દૃષ્ટિપાતથી તેં દેવોને અનેક જાતના ભોગ ને સુખનાં સાધન ધરી દીધાં છે. પણ તારી તૃષ્ણા તો છેક મરી ગઈ છે. ને તેથી જ તેં તારી પાસે ત્રિશૂળ, વ્યાઘ્રચર્મ, પોઠિયો, સાપ ને ખપ્પર તેમજ શરીર પર ભસ્મ રાખી છે. આ પરથી સમજાય છે કે જેને આત્માનો આનંદ મળ્યો છે તે વિષયી પદાર્થોમાં ફસાતો નથી.

૮. हे प्रभु, आपने केवल एक दृष्टिपात से देवगण को सर्व भोग-सुख से संपन्न कर दिया, मगर अपने लिए क्या छोड़ा ? सिर्फ कुल्हाड़ी, बैल, व्याघ्रचर्म, शरीर पर भस्म तथा हाथ में खप्पर (खोपड़ी) ! इससे ये फलित होता है कि जो आत्मानंद में लीन रहता है वो संसार के भोगपदार्थों में नहीं फँसता ।

ધ્રુવં કશ્ચિત્સર્વં સકલમપરસ્ત્વદ્ધ્રુવમિદં પરો ધ્રોવ્યાધ્રોવ્યે જગતિ ગદતિ વ્યસ્તવિષયે ।
સમસ્તેડપ્યેતસ્મિ ન્પુરમથન તૈર્વિસ્મિત ઇવ સ્તુવંજિહેમિ ત્વાં ન ખલુ નનુ ધૃષ્ટા મુખરતા ॥૯॥

dhruvam kaschit sarvam sakalam aparastva dhruvam idam
paro dhrauvya dhrauvye jagati gadati vyasta vishaye,
samaste'pye tasmin puramathana tair vismita iva
stuvan jihremi tvam na khalu nanu dhrishta mukharata.

કહે છે કોઈ આ જગત સત ને કો' અસત કે, અનિત્ય ને નિત્ય, ઉભયવિધ કોઈ જન કહે ;
વિવાદે અંજાઈ શરમ ગણું ગાતાં નવ તને, બતાવે છે દુષ્ટ મુજ પ્રખર વાચાળપણું તે ॥ ૯ ॥

૯. તત્વજ્ઞાનને સમજાવનારા જે જે ગ્રંથો છે તેમાંથી કોઈ જગતને સત્ય કે નિત્ય કહે છે તો કોઈક તેને અસત્ય અને અનિત્ય માને છે. પરંતુ આ બધા જુદા જુદા વાદ છે; ને તે તારા ભક્તને આંજી શકતા નથી. તારો ભક્ત તો ત્રણે કાળમાં ને તને જ સત્ય સમજે છે. આ બધા તત્વજ્ઞાનના વાદ જાણ્યા છતાં તારો ભક્ત તારી ભક્તિમાં આનંદ માને છે; ને મને પણ તેવો આનંદ લાગે છે. ભલે આને કોઈ માતું વાચાળપણું (વધારે પડતું બોલવાપણું) કહે, પણ આ સત્ય જ છે.

૯. हे प्रभु, कोई कहता है कि ये जगत सत्य है, तो कोई कहता है ये असत्य और अनित्य है । लोग जो भी कहें, आपके भक्त तो आपको हमेशा सत्य मानते हैं और आपकी भक्ति मे आनंद पाते हैं । मैं भी उनका समर्थन करता हूँ, चाहे किसीको मेरा ये कहना ज्यादा लगे, मुझे उसकी परवाह नहीं ।

તવૈશ્વર્યં યત્ના દ્યદુપરિ વિરિંચિર્હરિરધઃ પરિચ્છેતું યાતા વનલમનલસ્કંધવપુષઃ ।
તતો ભક્તિશ્રદ્ધા ભરગુરુગૃણદ્ભ્યાં ગિરિશ યત્ સ્વયં તસ્થે તાભ્યાં તવ કિમનુવૃત્તિને ફલતિ ॥૧૦॥

tav-aisvaryam yatnad yadupari virinchir-hari-radhah
paricchettum yata vanala manala skandha vapushah,
tato bhakti sraddha bhara-guru-grinad-bhyam Girisha yat
svayam tasthe tabhyam tava kim anuvrittir na falati.

બની અગ્નિસ્થંભ, ગિરીશરૂપ જ્યારે ધરિયું તે, મથ્યા બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઉભય પણ માપી નવ શક્યા ;
પછી જ્યારે શ્રદ્ધાભગતિ ઉર ધારી સ્તુતિ કરી, બતાવ્યું તે રૂપ; તુજ ભગતિ ના નિષ્ફળ જતી ॥ ૧૦ ॥

૧૦. બ્રહ્મા ને વિષ્ણુ વચ્ચે એકવાર વિવાદ થયો કે બંનેમાં મોટો કોણ, ત્યારે હે પ્રભુ ! તમે અગ્નિસ્થંભનું રૂપ લઈને તે બંનેની સામે પ્રગટ થયા. બ્રહ્મા ને વિષ્ણુ બંને પોતપોતાના બળને બતાવવા તમારા એ શરીરને માપવા માંડ્યા, પરંતુ કોઈ માપી ન શક્યા. અંતે હતાશ થઈને તે બંને તમારી સ્તુતિ કરવા માંડ્યા ત્યારે તમે પ્રસન્ન થયા. ખરેખર, કોઈ સાચા દિલથી તમારી સ્તુતિ કરે ને તમે પ્રસન્ન ના થાવ એ કદી બનતું જ નથી.

૧૦. हे प्रभु ! जब ब्रह्मा और विष्णु के बीच विवाद हुआ की दोनों में से कौन महान है, तब आपने उनकी परीक्षा करने के लिए अग्निस्तंभ का रूप लिया । ब्रह्मा और विष्णु - दोनोंने स्तंभ को अलग अलग छोर से नापने की कोशिश की मगर वो नाकामियाब रहे । आखिरकार अपनी हार मानकर उन्होंने आपकी स्तुति की, जिससे प्रसन्न होकर आपने अपना मुल रूप प्रकट किया । सचमुच, अगर कोई सच्चे दिल से आपकी स्तुति करे और आप प्रकट न हों एसा कभी हो सकता है भला ?

अयत्नादापाद्य त्रिभुवनमवैरव्यतिकरं दशास्यो यद्बाहू नभृन् रणकंडुपरवशान् ।
शिरःपद्मश्रेणी रचितचरणांभोरुहबलेः स्थिरायास्त्वद्भक्ते स्त्रिपुरहर विस्फूर्जितमिदम् ॥११॥

ayatnada padya tribhuvanam-avaira vyatikaram
dashasyo yad bahu nabhrita ranakandu paravashan,
shirah padma-sreni rachita charanam bhoruhabaleh
sthirayas tvad bhaktes tripurahara visfurjitam idam.

રહ્યો ના કો' વેરી ત્રિભુવન મહીં રાવણતણો, મળી સૃષ્ટિ બાહુ લડત લડવા આતુર રહ્યા;
ઘર્યા તારે પાચે કમલરૂપમાં શીશ સઘળાં, હતી તેની ભક્તિ દ્રઢ, ફળ મળ્યું તેનું પ્રભુ આ ॥ ૧૧ ॥

૧૧. તમારો પરમ ભક્ત રાવણ તમારી પૂજા કરતો હતો ત્યારે કમળને બદલે પોતાનાં નવ મસ્તકને તેણે તમારે ચરણે ધર્યા. જ્યારે દસમું મસ્તક કાપીને ધરવા જતો હતો ત્યારે તરત જ તમે પ્રગટ થયા ને તેને વરદાન આપ્યાં. આ વરદાનના પ્રતાપથી જ રાવણ રણમાં વિજયી થયો છે, અને ત્રિભુવનનો સ્વામી બન્યો છે. તમારી સ્થિર ને દૃઢ ભક્તિનું આ પરિણામ છે.

૧૧. हे त्रिपुरानाशक ! आपके परम भक्त रावण ने पद्म की जगह अपने नौ-नौ मस्तक आपकी पूजा में समर्पित कर दिये । जब वो अपना दसवाँ मस्तक काटकर अर्पण करने जा रहा था तब आपने प्रकट होकर उसको वरदान दिया । ये वरदान की वजह से ही उसकी भुजाओं में अतूट बल प्रकट हुआ और वो तीनों लोक में शत्रुओं पर विजय पाने में समर्थ रहा । ये सब आपकी दृढ भक्ति का नतीजा है ।

અમુષ્ય ત્વત્સેવા સમધિગતસારં ભુજવનં બલાત્કૈલાસેડપિ ત્વદધિવસતૌ વિક્રમયતઃ ।
અલભ્યાપાતાલે ડપ્યલસચલિતાંગુષ્ઠશિરસિ પ્રતિષ્ઠા પ્રત્વય્યા સીદધુવમુપચિતો મુહ્યતિ ખલઃ ॥૧૨॥

amushya tvat seva samadhigata-saram bhujavanam
balat-kailase'pi tvadadhivasatau vikramayatah,
alabhya patale pyalasa-chalitan-gustha-shirasi
pratishtha tvayyasid dhruvam upachito muhyati khalah

તહારી ભક્તિથી પરમ બલ જે બાહુનું લભ્યો; લઈ તે કૈલાસગિરિ ઉંચકવા રાવણ મથ્યો;
હલાવ્યો હસ્તાગ તુજ, ન મભ્યું પાતાલ મહીયે; અને સ્થાન તેને, વિભવશઠને મોહ જ કરે ॥ ૧૨ ॥

૧૨. રોજ રોજ પૂજા કરવા કૈલાસ જવું પડે તેના કરતાં કૈલાસને ઉઠાવીને લંકામાં મૂકું તો રોજ જવું ના પડે એમ વિચારી રાવણે કૈલાસને ઉંચકવા હાથ ફેલાવ્યો. એ જોઈને પાર્વતી ગભરાઈ ગઈ. તેના ગભરાટને દૂર કરવા તમે તમારા પગના અંગૂઠાને ફક્ત હલાવ્યો; તેથી તે પાતાલમાં પડ્યો ને ત્યાં પણ રહેવા માટે તેને સ્થાન ના મભ્યું. આ પરથી સમજાય છે કે લુચ્યા માણસને જ્યારે ખુબ બળ કે સંપત્તિ મળે છે ત્યારે તેનો ઉપભોગ કરવામાં તે વિવેક ખોઈ બેસે છે.

૧૨. आपकी परम भक्ति से रावण अतुलित बल का स्वामी बन बैठा मगर इससे उसने क्या करना चाहा ? आपकी पूजा के लिए हररोज कैलाश जाने का श्रम बचाने के लिए कैलाश को उठाकर लंका में गाढ़ देना चाहा । जब कैलाश उठाने के लिए रावण ने अपनी भूजाओं को फेलाया तब पार्वती भयभीत हो उठी । उसे भयमुक्त करने के लिए आपने सिर्फ अपने पैर का अंगूठा हिलाया तो रावण जाकर पाताल में गिरा और वहाँ भी उसे स्थान नहीं मिला । सचमुच, जब कोई आदमी अनधिकृत बल या संपत्ति का स्वामी बन जाता है तो उसका उपभोग करने में विवेक खो देता है ।

यदद्धिं सुत्राम्णो वरद परमोच्चैरपि सती मधश्चक्रे बाणः परिजनविधेयस्त्रिभुवनः ।
न तच्चित्रं तस्मिन्वरिवसितरि त्वच्चरणयो र्न कस्याप्युन्नत्यै भवति शिरसस्त्वय्यवनतिः ॥१३॥

yad-riddhim sutramno varada paramo-chchairapi satim
adhashchakre banah parijana vidheyas tribhuvanah,
na tat-chitram tasmin vari vasitari tvat charanayor
na kasya unnatyai bhavati shiras astvay yavanatih.

પ્રભો ! બાણ જેનું ત્રિભુવન પરે રાજ્ય હતું તે, વધ્યો ઈન્દ્રથીયે વિભવ મહીં આશ્ચર્ય નવ એ ;
હતી પૂરી ભક્તિ, તુજ ચરણમાં એ અસુરને, નમાવ્યે મસ્તિષ્ઠ તુજ પદ, શું સંપત્તિ ન મળે ? ॥ ૧૩ ॥

૧૩. બાણ નામનો રાક્ષસ, જેને હજાર હાથ હતાં ને તમારો જે મહાન ભક્ત હતો તે ઈન્દ્ર કરતાંય વધારે વૈભવવાળો બની ગયો. એનાં શું કાંઈ નવાઈ પામવા જેવું છે ? નહીં જ. કેમ કે તમારા ચરણોમાં જે ભક્તિપૂર્વક શિર નમાવે છે તેની ઉન્નતિ કે સમૃદ્ધિ થયા વિના રહેતી નથી.

૧૩. हे प्रभु ! बाण जैसा साधारण राक्षस त्रिभुवन का स्वामी और देवराज ईन्द्र से ज्यादा ऐश्वर्यवान बन गया । लेकिन इसमें आश्चर्य करने जैसी कोई बात नहीं है क्योंकि वो आपका परम भक्त था । जो मनुष्य आपके चरण में श्रद्धाभक्तिपूर्वक शीश रखता है उसकी उन्नति और समृद्धि निश्चित है ।

अकाण्डब्रह्माण्डक्षयचकितदेवासुरकृपा विधेयस्यासीद्यस्त्रिनयविषं संहतवतः ।

स कल्माषः कण्ठे तव न कुरुते न श्रियमहो विकारोऽपि श्लाघ्यो भुवनभयभंगव्यसनिनः ॥१४॥

akanda brahmanda kshaya chakita devasura kripa
vidheya syasidyas trinayana visham samhrita vatah,
sa kalmashah kanthe tava na kurute na shriya maho
vikaro'pi shlaghyo bhuvana-bhaya-bhanga-vyasaninah.

હતો સૃષ્ટિનાશ ક્ષણમહી થવાનો, ત્રિનયન ! કૃપા વરસાવી તેં સુરઅસુરપે પીધું વિષને;

બન્યું ચિન્હ કંઠે, કુરૂપ તુજને તે નવ કરે, દુઃખોના હર્તાના પૂજનીય વિકારો પણ ખરે ॥ ૧૪ ॥

૧૪. જ્યારે સમુદ્રમંથન થયું ત્યારે સમુદ્રમાંથી બીજા રત્નોની સાથે મહાભયંકર ઝેર પણ નીકળ્યું. આ ઝેરથી સમસ્ત સૃષ્ટિનો નાશ થઈ જાય તેમ હતું, પરંતુ તે વખતે જગત પર દયા કરીને ઝેરને તમે પી ગયા. આથી તમારા કંઠમાં ડાઘ પડી ગયો ને તમે નીલકંઠ કહેવાયા. પરંતુ હે પ્રભુ, આ ડાઘ તમને કુરૂપ બનાવતો નથી. તમે તો સારાય જગતને સુંદરતા દેનારા છો તો એ ડાઘ તમને શું શોભા ન દે ? એને લીધે તમે ને તમારે લીધે એ ડાઘ શોભી ઊઠ્યો છે. જગતના દુઃખને જે દૂર કરે છે તેવા પુરુષોમાં કોઈ ના સમજાય તેવો વિકાર કે ડાઘ હોય તો તે પણ પૂજા કરવા યોગ્ય છે.

૧૪. हे प्रभु ! जब समुद्रमंथन हुआ तब अन्य मूल्यवान रत्नों के साथ महाभयानक विष निकला, जिससे समग्र सृष्टि का विनाश हो सकता था । आपने बड़ी कृपा करके उस विष का पान किया । विषपान करने से आपके कंठ में नीला चिन्ह हो गया और आप नीलकंठ कहलाये । परंतु हे प्रभु, क्या ये आपको कुरुप बनाता है ? हरगिझ नहीं, ये तो आपकी शोभा को ओर बढ़ाता है । जो व्यक्ति ओरों के दुःख दुर करता है उसमें अगर कोई विकार भी हो तो वो पूजापात्र बन जाता है ।

असिद्धार्था नैव क्वचिदपि सदेवासुरनरे निवर्तन्ते नित्यं जगति जयिनो यस्य विशिखाः ।

स पश्यन्नीश त्वामितरसररसाधारणमभूत् स्मरः स्मर्तव्यात्मा नहि वशिषु पथ्यः परिभवः ॥१५॥

asiddhartha naiva kvachidapi sadeva sura-nare
nivartante nityam, jagati jayino yasya vishikhah,
sa pashyannisa tvam itara sura sadharana mabhut
smarah smarta-vyatma nahi vasishu pathyah paribhavah

જતાં જેના બાણો સુરનર પરે વ્યર્થ ન કદી, સદાએ પામે છે વિજય અસુરો ના પર પડી;

ગણ્યો તેવા કામે, અપરસમ સાધારણ તને, થયો ભસ્મ તેથી, યતિનું અપમાને શુભ નહીં ॥ ૧૫ ॥

૧૫. હે પ્રભો ! તમે રાતદિવસ આત્માના ધ્યાનમાં જ મસ્ત રહેતા હતાં ત્યારે તારકાસુરની સામે લડવા માટે તમારા દ્વારા કોઈ પુત્ર થાય તો સારું એવી દેવોને ઈચ્છા થઈ એટલે કામદેવને તમારા તપમાં ભંગ પાડવા મોકલ્યો. તે કામદેવ સારી સૃષ્ટિમાં સફળ થતો હતો, પરંતુ તમારું ત્રીજુ નેત્ર ઉઘાડીને તમે તેને ભસ્મ કરી દીધો. ખરેખર, સંયમી માણસનું અપમાન થાય તો તેનું ફળ સારું આવતું નથી.

૧૫. હે પ્રભુ, જબ આપ સમાધિ મેં લીન થે તબ (તારકાસુર કો મારને કે લિએ આપકે દ્વારા કોઈ પુત્ર હો એસા સોચકર) દેવોંને આપકી સમાધિ ભંગ કરને કે લિએ કામદેવ કો ભેજા । યૂં તો કામદેવ કે બાણ મનુષ્ય હો યા દેવતા - સબ કે લિએ અમોઘ સિદ્ધ હોતે હૈ મગર આપને તો કામદેવ કો હી અપને તીસરે નેત્ર સે ભસ્મીભૂત કર દિયા । સચમુચ, કિસી સંયમી મનુષ્ય કા અપમાન કરને સે અચ્છા ફલ નહીં મિલતા ।

મહી પાદાઘાતાદ્ વ્રજતિ સહસા સંશયપદં પદં વિષ્ણોર્ભ્રામ્યદ્ભુજપરિઘરુગ્ણગ્રહગણમ્ ।
મુહુર્દ્યૌર્દોસ્થ્યં યાત્યનિભૂતજટાતાડિતતટા જગદ્રક્ષાયૈ ત્વં નટસિ નનુ વામૈવ વિભુતા ॥૧૬॥

mahi padaghatad vrajati sahasa sanshaya-padam
padam visnor-bhramyad bhujaparigha-rugna-graha-ganam,
muhur-dyaury-dausthyam yatyanibhrita-jata-tadita-tata
jagad-rakshayai tvam natasi nanu vamaiva vibhuta.

મહીરક્ષા કાજે મનહર કર્યું નૃત્ય પ્રભુ તેં, પદાઘાતે પૃથ્વી, ગ્રહ સહુ ડર્યા મૃત્યુભયથી;
ડર્યું કેશે સ્વર્ગ, ભયભર થયું લોકહરના, હલ્યાથી વૈકુંઠ, તુજ બલ ખરે કષ્ટપ્રદ છે ॥ ૧૬ ॥

૧૬. એકવાર એક રાક્ષસે બ્રહ્માની સ્તુતિ કરી ને જગતનો નાશ થાય તેવું વરદાન માંગ્યું. બ્રહ્માએ કહ્યું કે ભવિષ્યમાં કોઈ વખત તેવું વરદાન મળશે. આથી દેવો ભયભીત થયા ને તમારી પાસે રક્ષાને માટે આવ્યા. તમે તેમની વિનંતી સાંભળી તાંડવ નૃત્ય શરૂ કર્યું, જેથી વરદાન માટેની સ્તુતિનો સમય જતો રહે; પરંતુ સારી સૃષ્ટિ આ નૃત્યથી ભયભીત થઈ ગઈ. તમારા પગના વાગવાથી પૃથ્વી નાશ થવાની બીકે હાલી ઊઠી. ગ્રહ, નક્ષત્ર ને સ્વર્ગ તમારા લોખંડી હાથના હલનથી ડરી ઊઠ્યાં અને તમારી જટાથી વૈકુંઠ દુઃખી થઈ ગયું. ખરેખર તમારું બળ ખૂબ જ છે, ને કષ્ટ પણ આપી શકે તેવું છે.

૧૬. જબ વિશ્વ કી રક્ષા કે લિયે આપને તાંડવ નૃત્ય કરના પ્રારંભ કિયા તબ સમગ્ર સૃષ્ટિ ભય કે મારે કાંપ ઊઠી । આપકે પદપ્રહાર સે પૃથ્વી કો લગા કિ ઉસકા અંત સમીપ હૈ, આપકી જટા સે સ્વર્ગ મેં વિપદા આ પડી ઔર આપકી ભુજાઓં કે બલ સે વૈકુંઠ મેં યલબલી મચ ગઈ । હે પ્રભુ ! સચમુચ આપકા બલ અતિશય કષ્ટપ્રદ હૈ ।

વિયદ્વ્યાપી તારાગણગુણિતફેનોદ્ગમરુચિઃ પ્રવાહો વારાં યઃ પૃષ્ઠતલઘુદષ્ટઃ શિરસિ તે ।
જગદ્ દ્વીપાકારં જલધિવલયં તેન કૃતમિ ત્યનેનૈવોન્નેયં ધૃતમહિમ દિવ્યં તવ વપુઃ ॥૧૭॥

viyadvyapi tara gana-gunita fenod-gama-rucih
pravaho varam yah prishatala ghudristah shirasi te,
jagad-dvipakaram jaladhi-valayam tena kritami-
tyane-naivon-neyam dhrita-mahima divyam tava vapuh.

નદી વ્હે આકાશે, મધુર દીસતાં તારકગ્રહે, તરંગો જેના તે, તુજ શિર દીસે બિંદુ સરખી;
બન્યા છે તેથી આ જગત પર તો બેટ જલના, જણાયે છે આથી તુજ તન શું દૈવી પ્રભુ અહા! ॥ ૧૭ ॥

૧૭. ગંગાજી જ્યારે આકાશમાં મંદાકિની નામથી વહે છે ત્યારે તારામંડળથી તેનાં તરંગો ખૂબ શોભા ધારણ કરે છે. એ જ ગંગા તમારા શિર ઉપર એક પાણીના બિંદુ જેટલી લાગે છે ને જગતમાં વહેવા માંડે છે ત્યારે જળના બેટ બનાવતી હોય તેમ તે ઠેર ઠેર વહેવાં માંડે છે. આ વસ્તુ પરથી સમજાય છે કે તમારું દૈવી શરીર કેવું મહાન ને સામર્થ્યવાન છે !

૧૭. ગંગા નદી जब मंदाकिनी के नाम से स्वर्ग से उतरती है तब नभोमंडल में चमकते हुए सितारों की वजह से उसका प्रवाह अत्यंत आकर्षक दिखाई देता है, मगर आपके शिर पर सिमट जाने के बाद तो वह एक बिंदु समान दिखाई पडती है । बाद में जब गंगाजी आपकी जटा से निकलती है और भूमि पर बहने लगती है तब बड़े बड़े द्वीपों का निर्माण करती है । ईससे पता चलता है कि आपका शरीर कितना दिव्य और महिमावान है ।

રથઃ ક્ષોણી યન્તા શતધૃતિરગેન્દ્રો ધનુરથો રથાડગે ચન્દ્રાકૌ રથચરણપાણિઃ શર ઇતિ ।

दिधक्षोस्ते कोडयं त्रिपुरतृणमाडम्बरविधिर् विधेयैः क्रीडन्त्यो न खलु परतन्त्राः प्रभुधियः ॥१८॥

rathah kshoni yanta shata-dhriti-ragendro dhanuratho
rathange chandrarkau ratha-charana-panih shara iti,
didhakshoste ko'yam tripura-trinam-adambara-vidhir
vidheyaih kridantyo na khalu paratantrah prabhu-dhiyah.

રથી બ્રહ્મા, પૃથ્વી રથ, ધનુષને મેરૂનું કરી, લઈ વિષ્ણુ બાણ, સૂરજ શશી બે ચક્ર રથનાં;

કર્યો શાને ડોળ, ત્રણ નગરને ભસ્મ કરવા ? કરી લીલા તેં તો, પર પર નથી નિર્ભર પ્રભુ ॥ ૧૮ ॥

૧૮. દેવોએ સ્તુતિ કરી ત્યારે હે પ્રભો ! તમે તારકાસુરના ત્રણ પુત્રોના ત્રણ નગર બાળવા માટે ચાલી નીકળ્યા. આ વખતે તમે પૃથ્વીનો રથ કર્યો, બ્રહ્માને સારથિ કર્યા, મેરુ પર્વતનું ધનુષ્ય કર્યું, સૂર્ય ને ચંદ્રને રથનાં પૈડાં કર્યા, ને વિષ્ણુનું તીર કર્યું. આ બધો આડંબર તણખલા જેવા નગરને ભસ્મ કરવા તમે શા માટે કર્યો ? તમે તો પ્રભુ છો, કોઈના પર આધાર રાખતા નથી; તમારા હાથ નીચે જે શક્તિઓ હતી તેની સાથે તમે આ રીતે ફક્ત ખેલ જ કર્યો હતો. લીલા જ કરી હતી.

૧૮. हे प्रभु ! आप जब (तारकासुर के पुत्रों द्वारा रचित) तीन नगरों का विध्वंश करने निकले तब आपने पृथ्वी का रथ बनाया, ब्रहमाजी को रथी किया, सूर्य और चंद्र के दो पहिये किये, मेरु पर्वत का धनुष्य बनाया और विष्णुजी का बाण लिया .. मगर ये सब दिखावा करने की आपको क्या जरूरत थी ? (अर्थात् आप स्वयं ईतने महान हैं कि आपको किसीका साथ लेने की जरूरत नहीं थी ।) आपने तो केवल (अपने नियंत्रण में रही) शक्तियों के साथ खेल किया था, लीला की थी ।

हरिस्ते साहस्त्रं कमलबलिमाधाय पदयो यदिकोने तस्मिन् निजमुदहरन्नेत्रकमलम् ।

गतो भक्त्युद्रेकः परिणतिमसौ चक्रवपुषा त्रयाणां रक्षायै त्रिपुरहर जागर्ति जगताम् ॥१९॥

hariste sahasram kamala-balimadhaya padayor
yadekone tasmin nija-mudaharan-netra-kamalam,
gato bhaktyu-drekah parinatimasau chakra-vapusha
trayanam rakshayai tripura-hara jagarti jagatam.

હજારો પદ્મોથી હરિ-હર તને રોજ પૂજતા, ખૂટ્યું એક પદ્મ ધર્યું તરત ત્યાં લોચન કદા;
થતાં ભક્તિ ગાઢી તરત પ્રકટ્યું તારું રૂપ ત્યાં પ્રભો ! તું રક્ષે છે ત્રિભુવન રહી જાગ્રત સદા ॥ ૧૯ ॥

૧૯. હે પ્રભો ! હંમેશા એક હજાર કમળ લઈને તમારી પૂજા કરવાનો વિષ્ણુનો નિયમ હતો. એકવાર તેમની પરીક્ષા કરવા એક કમળ તમે ઓછું કર્યું. પરમ ભક્ત વિષ્ણુએ કમળને બદલે પોતાની આંખ ધરી દીધી. આથી તને પ્રસન્ન થયાને વિષ્ણુને સુદર્શન ચક્ર આપ્યું. હે પ્રભો ! તમે સ્વર્ગ, પૃથ્વી ને પાતાલ, ત્રણે લોકોની રક્ષા કરવા રાતદિવસ જાગો છો.

૧૯. हे प्रभु ! हजार पद्मों से आपकी पूजा करने का विष्णुजी का नियम था । एक बार विष्णुजी की परीक्षा करने के लिए आपने एक पद्म गायब कर दिया । तब विष्णुजीने पद्म के बजाय अपना एक नेत्र आपके चरणों में अर्पित किया । उनकी भक्ति से प्रसन्न होकर आपने विष्णुजी को सुदर्शन चक्र प्रदान किया । हे प्रभु, आप तीनों लोक (स्वर्ग, पृथ्वी और पाताल) की रक्षा के लिए सदैव जाग्रत रहते हो ।

ક્રતૌ સુપ્તે જાગ્રત્ત્વમસિ ફલયોગે ક્રતુમતાં ક્વ કર્મ પ્રધ્વસ્તં ફલતિ પુરુષારાધનમૃતે ।
અતસ્ત્વાં સમ્પ્રેક્ષ્ય ક્રતુષુ ફલદાનપ્રતિભુવં શ્રુતૌ શ્રદ્ધાં બદ્ધ્વા દટપરિકરઃ કર્મસુ જનઃ ॥૨૦॥

kratau supte jagrat tvam asi phala-yoge kratumatam
kva karma pradhvastam phalati purusha-radhana-mrite,
atas-tvam sampreksya kratusu phaladana-pratibhuvam
srutau shraddham baddhva dridha-parikarah karmasu janah.

થતાં યજ્ઞો પૂરાં તું જ ફળ ધરે યજ્ઞપ્રિયને, ફલે ના કો' યજ્ઞ પ્રભુભગતિથી જે રહિત છે ;
તને તેથી જાણી ફળ પરમ દેતો યજનનું કરી વેદે શ્રદ્ધા, જન રત બને કર્મ મહીં સૌ ॥ ૨૦ ॥

૨૦. યજ્ઞ પૂરા થાય છે ત્યારે યજ્ઞ કરનારને યજનું ફળ તમે જ આપો છો; અને એ સાચું જ છે કે તમારી ઉપાસના કે શ્રદ્ધા વિનાનું કોઈ કર્મ ફળદાયક થતું નથી. આથી કર્મ ને યજ્ઞના ફળદાતા તમને જ જાણીને વેદમાં શ્રદ્ધા રાખીને લોકો કર્મ કરે છે.

૨૦. हे प्रभु ! यज्ञ की समाप्ति होने पर आप यज्ञकर्ता को उसका फल देते हो । आपकी उपासना और श्रद्धा बिना किया गया कोई कर्म फलदायक नहीं होता । यही वजह है कि वेदों में श्रद्धा रखके और आपको फलदाता मानकर हरकोई अपने कार्यों का शुभारंभ करते हैं ।

ક્રિયાદક્ષો દક્ષઃ ક્રતુપતિરધીશસ્તનુભૃતા મૃષીણામાર્ત્વિજ્યં શરણદ સદસ્યાઃ સુરગણાઃ ।
ક્રતુભ્રંષસ્ત્વત્તઃ ક્રતુફલવિધાનવ્યસનિનો ધુવં કર્તુઃ શ્રદ્ધાવિધુરમભિચારાય હિ મઝાઃ ॥૨૧॥

kriya-daksho dakshah kratupatira-dhisha-stanu bhritam
mrishinam artvijyam sharanada sadasyah suraganah,
kratu-bhramshas-tvattah kratu-fala-vidhana-vyasanino
dhruvam kartuh sraddha vidhuram abhicharaya hi makhah.

હતો યજ્ઞકર્તા જગતપતિ જ્યાં દક્ષ સરખો, ગુરૂ યોગી સર્વે, સુરગણ હતાં સભ્ય સઘળાં;
કર્યો તેવો યજ્ઞ, તરત જ તમે નષ્ટ પ્રભુ, હા, ન હોયે શ્રદ્ધા તો, દુઃખદ બનતા યજ્ઞ સઘળાં ॥ ૨૧ ॥

૨૧. દક્ષ પ્રજાપતિ જેવો યજ્ઞકર્તા, જેની પાસે ઋષિઓ યજ્ઞના કરાવનારા હતાં ને દેવતાઓ યજ્ઞના જોનારા હતાં, તેવો યજ્ઞ પણ તમે નષ્ટ કરી દીધો; કેમ કે તે યજ્ઞમાં તમારું અપમાન કરવામાં આવ્યું હતું. ભક્તિ વિના જે યજ્ઞો થાય છે તે યજ્ઞકર્તાને હંમેશા નુકશાન કરે છે.

૨૧. हे प्रभु, आप यज्ञकर्ता को हमेशा फल देते हो । मगर दक्ष प्रजापति का यज्ञ, जिसमें बड़े ऋषिमुनि यज्ञकर्ता थे और जिसे देखने के लिए कई देवता पधारे थे, उसे आपने नष्ट कर दिया, क्योंकि उसमें आपका सम्मान नहीं किया गया । सचमुच, भक्ति के बिना किये गये यज्ञ किसी भी यज्ञकर्ता के लिए हानिकारक सिद्ध होते हैं ।

પ્રજાનાથં નાથ પ્રસભમભિકં સ્વાં દુહિતરં ગતં રોહિદ્ભૂતાં રિરમયિષુમૃષ્યસ્ય વપુષા ।
ધનુષ્પાણેર્યાતં દિવમપિ સપત્રાકૃતંમમું ત્રસન્તં તેડદ્યાપિ ત્યજતિ ન મૃગવ્યાધરભસઃ ॥૨૨॥

praja-natham natha prasabham abhikam svam duhitaram
gatam rohid-bhutam rira-mayishu-mrishyasya vapusha,
dhanus paner yatam divamapi sapatra kritamamum
trasantam te'dyapi tyajati na mriga-vyadha rabhasah.

બનેલો તું જ્યારે ધનુ લઈ શિકારી વન મહીં ઘવાયેલા બ્રહ્મા તુંજ શર થકી ત્યાં બહુ ડર્યા;
હજીયે બ્રહ્માનો ભય નવ ગયો છે પ્રભુ ખરે, ગયા છે જો કે એ ગગન મહીં ભીતિભર ઉડી ॥ ૨૨ ॥

૨૨. પ્રજાના પતિ બ્રહ્માએ હરણનું રૂપ લઈને પોતાની પુત્રી પ્રત્યે આસક્તિ ને કામના બતાવી ત્યારે તમે શિકારી થઈને તેને આકાશમાં નસાડી મૂક્યા એ વખતે તમે બતાવેલો ભય બ્રહ્મા હજી ભૂલ્યા નથી.

૨૨. एक बार प्रजापिता ब्रह्मा को अपनी पुत्री पर मोह हुआ । जब उसने मृगिनी का रूप धारण किया तो ब्रह्माजी ने मृग का रूप लिया । उश वक्त हे प्रभु ! आपने हाथ में धनुष्यबाण लेकर शिकारी का रूप लिया और ब्रह्मा को मार भगाया । ब्रह्माजी नभोमंडल में अदृश्य अवश्य हुए मगर आज तक आपसे डरते रहते हैं ।

સ્વલાવણ્યાશંસાધૃતધનુષમહનાય તૃણવત્ પુરઃ પ્લુષ્ટં દષ્ટવા પુરમથન પુષ્પાયુધમપિ ।
યદિ સ્ત્રૈણં દેવી યમનિરત દેહાર્ધઘટના દવૈતિ ત્વામદ્ધા બત વરદ મુગ્ધા યુવતયઃ ॥૨૩॥

sva-lavanya-shamsa dhrita-dhanusha-mahnnaya trinavat
purah plustam drishtva pura-mathana pushpa-yudhamapi,
yadi strainam devi yama-nirata dehardha-ghatana
davaiti tvam-addha bata varada mugdha yuvatayah.

હતો બાલ્યો કામ, તૃણસમ ગણી તેં ક્ષણ મહીં, છતાંયે દેવી જો નિજ રૂપ તણો ગર્વ કરતી,
તપે પામી સ્થાન, તન મહીં તેથી જ સમજતી તને મુગ્ધ તો તો યુવતી જગની મોહવશ છે ॥ ૨૩ ॥

૨૩. તમને તપશ્ચર્યામાં ચલિત કરવા જે કામ તમારી પાસે આવેલો તેને તમે તણખલાની જેમ નષ્ટ કરી દીધો. આ બધું જાણવા છતાં પણ જો પાર્વતી, તમારા શરીરમાં તપથી તેને સ્થાન મળ્યું છે તેથી, ગર્વ કરતી હોય ને તમને પોતાના સૌન્દર્યથી મુગ્ધ થયેલા માનતી હોય, તો તેવું માનવું ખરે જ દયાજનક છે. જુવાન સ્ત્રી પોતે જ ખરું જોતાં મુગ્ધ થઈ ગયેલી હોય છે.

૨૩. हे त्रिपुरानाशक ! जब कामदेव ने आपकी तपश्चर्या में बाधा डालनी चाहि और आपके मन में पार्वती के प्रति मोह उत्पन्न करने की कोशिश की, तब आपने कामदेव को तृणवत् भस्म कर दिया । अगर तत्पश्चात् भी पार्वती ये समझती है कि आप उन पर मुग्ध है क्योंकि आपके शरीर का आधा हिस्सा उसका है, तो ये उसका भ्रम होगा । सच पूछो तो हर युवती अपनी सुंदरता पे मुग्ध होती है ।

સ્મશાનેષ્વાક્રીડા સ્મહર પિશાચાઃ સહચરા શિચતાભસ્માલેપઃ સ્તગપિ નૃકરોટીપરિકરઃ ।
અમંગલ્યં શીલં તવ ભવતુ નામૈવમખિલં તથાડપિ સ્મર્તૃણાં વરદ પરમં મંગલમસિ ॥૨૪॥

shmashanes-va-krida smarahara pishachah sahacharash
chita-bhasma-lepah stragapi nrikaroti-parikarah.
amangalyam shilam tava bhavatu namaivam akhilam
tath api smartrinam varada paramam mangalam asi.

લગાવીને ભસ્મ સ્મરહર સ્મશાને તું રમતો,
ઘણાં ભૂતો સાથે, મૃત શિર તણી માળ કરતો;
નથી કે તારામાં મધુર પ્રિય કે મંગલ ખરે,
સ્મરે જે તેનું તું, પણ પ્રભુ સદા મંગલ કરે ॥ ૨૪ ॥

૨૪. પ્રભો ! તમારો વેશ તો જુઓ ! શરીર પર ભસ્મ છે, સર્પ છે, ને કંઠમાં હાડકાની માળા છે. સ્મશાનમાં તમે ક્રીડા કરો છો, ને ભૂતપ્રેત તમારા ભાઈબંધો છે. હે કામદેવને હરનાર પ્રભુ ! આ પ્રમાણે જોઈએ તો તમારી કોઈ વાત મંગળ નથી; પરંતુ જે તમારા નામનું રટણ કરે છે તેને માટે તમે મંગળ થાવ છો એમાં શંકા નથી.

૨૪. हे प्रभु ! आप स्मशानवासी है, भूत-प्रेत आपके मित्र है, आपके शरीर पर भस्म का लेपन है और खोपडीयों की माला आपके गले में सुहाती है । अगर बाह्य रूप से देखा जाय तो आप में कुछ मंगल या शुभ नहीं दिखाई पडता, मगर जो मनुष्य आपका स्मरण करते हैं, उसका आप सदैव शुभ और मंगल करते हैं ।

મનઃ પ્રત્યક્ષિચત્તે સવિધમવધાયાત્તમરુતઃ પ્રહૃષ્યદ્રોમાણઃ પ્રમદસલિલોત્સંગિતદશઃ ।
યદાલોક્યાહલાદં હૃદ ઇવ નિમજ્જ્યામૃતમયે દદ્યત્યંતસ્તત્ત્વં ક્રિમપિ યમિનસ્તત્કિલ ભવાન્ ॥૨૫॥

manah pratyak-chitte savidha-mavadhayatta-marutah
prahrishya dromanah pramada-salilot-sangita drisah
yada-lok(y)-ahladam hrada iva nimajya-mritamaye
dadhat-yantas-tattvam kimapi yaminas-tat kila bhavan.

રહી શાસ્ત્રાજ્ઞામાં નિશદિન કરે સાધન મુનિ, લભે છે આત્મા ને શ્વસન વિધિમાં મક્કમ રહી;
રડે ને આનંદે, અમૃત સુખમાં મસ્ત બનતાં મહ્યાથી જે સત્ય પરમ, પ્રભુ તે સત્ય તું જ છે ॥ ૨૫ ॥

૨૫. એકાંતમાં વાસ કરીને, અખંડ ધ્યાન કરીને, ને શ્વાસ-પ્રશ્વાસની ગતિને કાબુમાં કરીને યોગીઓ પોતાના આત્માનું દર્શન કરે છે. તે વખતે તે રડે છે, હસે છે ને અમૃતાનંદમાં ડૂબકી મારી ધન્ય ધન્ય બને છે. તે પરમતત્વ હે પ્રભુ! તમે જ છો.

૨૫. हे प्रभु! आपको पाने के लिए योगी क्या क्या नहीं करते ? बस्ती से दूर, एकांत में आसन जमाकर, शास्त्रों में बताई गई विधि के अनुसार प्राण की गति को नियंत्रित करने की कठिन साधना करते हैं और उसमें कामयाब होने पर हर्षाश्रु बहाते हैं । सचमुच, सभी प्रकार की साधना का अंतिम लक्ष्य आपको पाना ही है ।

त्वमर्कस्त्वं सोमस्त्वमसि पवनस्त्वं हुतवह स्त्वमापस्त्वं व्योम त्वमु धरणिरात्मा त्वमिति च ।
परिच्छिन्नामेवं त्वयिपरिणता बिभ्रतु गिरं न विद्मस्तत्तत्त्वं वयमिह तु यत्त्वं न भवसि ॥२६॥

tvam arkas-tvam somas tvam asi pavanas tvam hutavahas
tvam apas-tvam vyoma tvamu dharanir-atma tvamiti cha,
parichhinnam-evam tvayi parinata bibhratu giram
na vidmas-tat-tattvam vayamiha tu yat-tvam na bhavasi.

તું છે સૂર્ય ચંદ્ર, પવન જલ ને અગ્નિ પણ તું, તું પૃથ્વી ને આત્મા, ગગન પણ તું છે પ્રભુ, ખરે ;
ધરે તારે માટે પરિમિત અભિપ્રાય બુધ આ, અમે ના જાણીએ કયું નવ છે તત્વ પ્રભુ હે ! ॥ ૨૬ ॥

૨૬. હે પ્રભુ ! તમે સૂર્ય છો, ચંદ્ર છો, પવન છો, અગ્નિ છો, જળ છો, આકાશ છો અને પૃથ્વી પણ તમે જ છો. આ પ્રમાણે તમારો વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે વાણી તમારા ઉપર ઉપરના સ્વરૂપનો જ વિચાર કરી શકે છે. પરંતુ એવું કયું તત્વ છે જે તમે નથી અથવા તમારાથી રહિત છે ? મતલબ કે સંપૂર્ણ જગત તમે જ છો.

૨૬. हे प्रभु! आप के बारे में कहा जाता है कि आप सूर्य हो, चंद्र हो, पंच तत्व यानि पृथ्वी, आकाश, जल, अग्नि और वायु भी आप हो । लेकिन यह सोच भी संकुचित और सीमित है क्योंकि सच पूछो तो एसा क्या है जो आप नहीं हो ? मतलब कि आप ही सबकुछ हो ।

त्रयीं तिस्त्रो वृत्तीस्त्रिभुवनमथो त्रीनपि सुरा नकाराद्यैर्वर्णे स्त्रिभिरभिदधत्तीर्ण विकृतिः ।
तुरीयं ते धाम ध्वनिभिरवरुन्धानमणुभिः समस्तं व्यस्तं त्वां शरणद गृणात्योमिति पदम् ॥२७॥

trayim tisro vrittis tribhuvana-matho trinapi sura
nakaradyair-varnais tribhir-abhid adhattirna vikriti,
turiyam te dhama dhvanibhi-rava-rundhana-manubhih
samastam vyastam tvam sharanada grinatyom-iti padam.

તને દર્શાવે છે, પૃથ્વકરૂપમાં ઓમ ! 'અઉમ' માં, બતાવે વેદોને, સ્થિતિ જગત ને દેવ ત્રણ ને;
અને આખો શબ્દ મધુર ધ્વનિમાં વ્યક્ત કરતો, તહારા સંપૂર્ણ તુરિય પદને હે પ્રભુ મહા! ॥ ૨૭ ॥

૨૭. જે ઐ કારનો અર્થ સ્વર્ગ, પૃથ્વી ને પાતાલ એ ત્રણ લોક ને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ને મહેશ એ ત્રણ દેવતા એવો થાય છે તેમજ જાગૃતિ, સ્વપ્ન ને સુષુપ્તિ એ ત્રણ અવસ્થાને જે બતાવે છે તે ઐ કાર જ્યારે સંપૂર્ણપણે નાદ સાથે ઉચ્ચારવામાં આવે છે ત્યારે ત્રણે અવસ્થાથી પર જે તમારું સનાતન, સત્ય ને નિત્ય એવું તુરીય પદ છે તેને વ્યક્ત કરે છે.

૨૭. ઐ શબ્દ અ, ઊ ઓર મ સે બનતા હૈ । યે ત્રીન શબ્દ ત્રીન લોક – સ્વર્ગ, પૃથ્વી ઓર પાતાલ; ત્રીન દેવ – બ્રહ્મા, વિષ્ણુ ઓર મહેશ તથા ત્રીન અવસ્થા – સ્વપ્ન, જાગૃતિ ઓર સુષુપ્તિ કે દ્યોતક હૈ । લેકિન જબ પૂરી તરહ સે ઐ કાર કા ધ્વનિ નિકલતા હૈ તો યે આપકે તુરિય પદ (ત્રીનો સે પર) કો અભિવ્યક્ત કરતા હૈ ।

भवः शर्वो रुद्रः पशुपतिरथोग्रः सहमहां स्तथां भीमशानाविति यदभिधानाष्टकमिदम् ।
अमुष्मिन्प्रत्येकं प्रवितरति देव श्रुतिरपि प्रियायास्मै धाम्ने प्रणिहितनमस्योऽस्मि भवते ॥२८॥

bhavah sarvo rudrah pashupati-rathograh sahamahan
statha bhimesha naviti yad abhidhana-shtakam-idam,
amushmin-pratyekam pravicharati deva shrutir api
priya yasmai dhamne pravihita-namasyo'smi bhavate.

પ્રભો! શર્વ રુદ્ર, પશુપતિ મહાદેવ ભવ ને, ઈશાન ને ભીમ, ઉગર તુજ નામાષ્ટક ખરે;
બધાંયે એ નામો શ્રુતિ પણ કહે છે તુજ પ્રભો ! વહાલાં એ નામ, શિર નમવું છું તે સહુયને ॥ ૨૮ ॥

૨૮. હે પ્રભો ! ભવ, શર્વ, રુદ્ર, પશુપતિ, ઉગ્ર, મહાદેવ, ભીમ ને ઈશાન આ પ્રમાણે તમારા આઠ નામ છે. આ બધાંય નામો વેદમાં પણ કહેલા છે. આ બધા નામ ખૂબ પ્રિય લાગે તેવા છે. તે નામોને હું ભાવપૂર્વક પ્રણામ કરું છું.

૨૮. हे प्रभो ! वेद में आपके इन आठ नामों का जीक किया गया है – भव, शर्व, रुद्र, पशुपति, उग्र, महादेव, भीम और इशान । आपके ये सभी नामों को मैं भावपूर्वक नमस्कार करता हूँ ।

नमो नेदिष्ठाय प्रियदवदविष्ठाय च नमो नमः क्षोदिष्ठाय स्मरहर महिष्ठाय च नमः ।
नमोवर्षिष्ठाय त्रिनयन यविष्ठा च नमः नमः सर्वस्मै ते तदिदमिति शर्वाय च नमः ॥२९॥

namo nedisthaya priyadava davishthaya cha namo
namah kshodisthaya smarahara mahishthaya cha namah
namo varshishthaya trinayana yavishthaya cha namo
namah sarvasmai te tad-idam-iti-sarvaya cha namah.

તું છે પાસે, દૂર વિજનપ્રિય નમું પ્રભુ તને ! તું છે નાનો મોટો, સ્મરહર નમું છું પ્રભુ તને !
યુવા ને વૃધ્ધ તું, નમન કરતો ત્ર્યંબક તને, રહ્યો સૌમાં સૌથી, પર કરું નમસ્કાર તુજને ॥ ૨૯ ॥

૨૯. તમે દૂર છો ને નજદીક પણ છો, નાનામાં નાના છો ને મોટામાં મોટા છો, તમે વૃધ્ધ છો ને જુવાન છો. તમે સર્વમાં છો ને સર્વથી પર પણ છો. હે ત્રણ નેત્રવાળા ! હે વનમાં વાસ કરનારા ! કામદેવને હરનારા, તમને મારા નમસ્કાર હો !

૨૯. હે ઇકાંતપ્રિય પ્રભુ ! આપ સબ સે દૂર હૈ ફિર મી સબ કૈ પાસ હૈ । હે કામદેવ કો ભસ્મ કરનેવાલે પ્રભુ ! આપ અતિ સૂક્ષ્મ હૈ ફિર મી વિરાટ હૈ । હે તીન નેત્રોંવાલે પ્રભુ ! આપ વૃદ્ધ હૈ ઓર યુવા મી હૈ । હે મહાદેવ ! આપ સબ મેં હૈ ફિર મી સબ સે પર હૈ । આપકો મેરા પ્રણામ હો ।

બહલરજસે વિશ્વોત્પત્તૌ ભવાય નમો નમઃ પ્રબલતમસે તત્સંહારે હરાય નમો નમઃ ।
જનસુખકૃતે સત્ત્વોદ્રિક્તૌ મૃડાય નમો નમઃ પ્રમહસિ પદે નિસ્ત્રૈગુણ્યે શિવાય નમો નમઃ ॥૩૦॥

bahala-rajase vishvotpattau bhavaya namo namah
prabala-tamase tat-samhare haraya namo namah,
jana-sukha-krite sattvo-driktau mridaya namo namah
pramahasi pade nistrai-gunye Shivaya namo namah.

જગત રચતા બ્રહ્માને, હું નમું રાજસ રૂપ જે, નમું જગતના કર્તા, રુદ્ર બન્યા તામસ રૂપ તે,
સુખ જગતને દેતા, વિષ્ણુ નમું સત્વ સ્વરૂપને ; ગુણાતીત સ્વરૂપ તેજોમય સદાશિવને નમું ॥ ૩૦ ॥

૩૦. રજોગુણને વધારીને બ્રહ્માનું રૂપ ધારણ કરીને તમે જગતની ઉત્પત્તિ કરો છો. તમારા તેવા રૂપને નમસ્કાર ! વળી તમોગુણ ધારણ કરીને રુદ્ર બનતાં તમે જગતનો નાશ કરો છો. હે પ્રભુ તમને નમસ્કાર ! વિષ્ણુ બનીને સત્વ ગુણ વધારીને તમે લોકોના સુખને માટે કાર્ય કરો છો. તમારા તે રૂપને પણ નમસ્કાર ! તેમજ શિવરૂપે તમારું જે ત્રિગુણાતીત સ્વરૂપ છે તે સ્વરૂપને પણ નમસ્કાર !

૩૦. હે પ્રભુ, રજોગુણ કો ધારણ કરકે આપ જગત કી ઉત્પત્તિ કરતે હો, આપકે ડસ બ્રહ્મા સ્વરૂપ કો મેરા પ્રણામ હો । તમોગુણ કો ધારણ કરકે આપ જગત કા સંહાર કરતે હો, આપકે ડસ રુદ્ર સ્વરૂપ કો મેરા નમસ્કાર હો । સત્વગુણ ધારણ કરકે આપ લોગોં કૈ સુખ કૈ લિષ્ કાર્ય કરતે હો, આપકે ડસ વિષ્ણુ સ્વરૂપ કો મેરા વંદન હો । ઓર ઈન તીનોં ગુણોં સે પર આપકા ત્રિગુણાતીત સ્વરૂપ હૈ, આપકે ડસ શિવ સ્વરૂપ કો મેરા નમસ્કાર હો ।

કૃશપરિણતિ ચેતઃ ક્લેશવશ્યં ક્વ ચેદં ક્વ ચ તવ ગુણસીમોલ્લંધિની શશ્વદ્રદ્ધિઃ
ઇતિ ચકિતમમન્દીકૃત્ય માં ભક્તિરાધાદ્ વરદ ચરણયોસ્તે વાક્ય-પુષ્પોપહારમ્ ॥૩૧॥

krisha-parinati chetah klesha-vashyam kva chedam
kva cha tava gunasi mollanghini shashva-dridhdih,
iti chakita-mamandi kritya mam bhakti-radhad
varada charanayoste vakya-pushpa-upaharam.

અવગુણભર મારું ચિત્ત ક્યાં ક્લેશવાળું, પરમગુણ ભરેલી, શક્તિ ક્યાં દિવ્ય તારી !
ચકિત થાઉં વિચારી, ભીતિવાળો બનું છું, પદ મહીં પણ ગીત ભક્તિભાવે ધરું છું ॥ ૩૧ ॥

૩૧. શોક, મોહ ને દુઃખને લીધે મારું ચિત્ત ક્લેશવાળું બનેલું છે ને તમારો મહિમા અપરંપાર છે. એ વિચાર કરું છું ત્યારે ચકિત થઈ જાઉં છું ને તમારા ગુણગાન કેવી રીતે કરી શકું તે વિચારમાં પડું છું. છતાં ભક્તિનો પ્રભાવ ઘણો ભારે છે. તમારા પ્રત્યેની પરમ ભક્તિને લીધે મારું હૃદય ગાથા વિના રહી શકતું નથી. તેથી જ તમારા ચરણમાં આ સ્તુતિની પુષ્પમાળા ધરું છું.

३१. हे वरदाता ! मेरा मन शोक, मोह और दुःख से संतप्त तथा क्लेश से भरा पड़ा है । मैं दुविधा में हूँ कि ऐसे भ्रमित मन से मैं आपके दिव्य और अपरंपार महिमा का गान कैसे कर पाऊँगा ? फिर भी आपके प्रति मेरे मन में जो भाव और भक्ति है उसे अभिव्यक्त किये बिना मैं नहीं रह सकता । अतः ये स्तुति की माला आपके चरणों में अर्पित करता हूँ

असितगिरिसमंस्यात् कज्जलं सिंधुपात्रे सुरतरुवरशाखा लेखिनी पत्रमुर्वि ।
लिखति यदि गृहीत्वा शारदा सर्वकालं तदपि तव गुणाना मीश पारं न याति ॥३२॥

asita-giri-samam syat kajjalam sindhu-patre
sura-taruvara-shakha lekhami patra-murvi,
likhati yadi grhitva Sharada sarva-kalam
tadapi tava gunanam isha param na yati.

जलधिनुं प्रभु पात्र होय ने फ़ाड शाही, कलम कल्पवृक्ष डाणनी पत्र पृथ्वी ;
नित नित कर तेने लै लभे शारदा ये, तुज गुण सह तेनो पार तोये न पामे ॥ ३२ ॥

३२. सागरनो जो भडियो करवामां आवे, डाणा पर्वतनी जो शाही करवामां आवे, पारिजात वृक्षनी डाणीनी जो कलम
बने अने पृथ्वीनो डागण बने तेमज ते बधुं लधने सरस्वती पण रातने दिवस लभ्या करे, तो पण हे प्रभु तमारा
गुणोनो पार आवे तेम नथी !

३२. अगर समंदर का पात्र बनाया जाय, उसमें काले पर्वत की स्याही डाली जाय, कल्पवृक्ष के पेड की शाखा को कलम
बनाकर और पृथ्वी का कागज़ बनाकर स्वयं मा शारदा दिनरात आपके गुणों का वर्णन करें फिर भी हे प्रभु ! आपके गुणों
को पूर्णतया बयाँ करना नामुमकिन है ।

असुरसुरमुनीन्द्रैरर्चितस्येन्दुमौले ग्रथितगुणमहिम्नो निर्गुणस्येश्वरस्य ।
सकलगणवरिष्ठः पुष्पदन्ताभिधानो रुचिरमलधुवृत्तैः स्तोत्रमेतच्चकार ॥३३॥

asura-sura-munindrai rarchitasyendumauler
grathita-guna-mahimno nirgunasyesvarasya,
sakala-gana-varisthah Pushpadant-abhidhano
ruchiramal aghuvrittaih stotra-metac-chakara.

असुरसुरमुनिथी पूष्य जे चंद्रमौली, गुणरहित सदा जे, भूब पूर्वे गवाया ;
स्तुति करुं मधु तेनी लकृत गंधर्व ते हुं, रसमय बनुं, माहुं नाम छे पुष्पदंत ॥ ३३ ॥

३३. जे प्रभु असुर, सुर ने मुनिथी पूष्य छे तेमज जेमना मस्तक उपर चंद्र छे ने जे निर्गुण छे तेमनो आ महिमा भुब
लक्तिभावथी प्रेराधने सर्व गंधर्वमां श्रेष्ठ अेवा पुष्पदंत नामना गंधर्वे सुंदर अेवा स्तोत्रमां रच्यो छे.

३३. हे प्रभु, आप सुर, असुर और मुनियों के पूजनीय हैं, आपने मस्तक पर चंद्र को धारण किया है, और आप सभी गुणों
से पर हैं । आपके ऐसे दिव्य महिमा से प्रभावित होकर मैं, पुष्पदंत गंधर्व, आपकी स्तुति करता हूँ ।

अहरहरनवद्यं धूर्जटेः स्तोत्रमेतत् पठति परमभक्त्या शुद्धचित्तः पुमान्यः ।
स भवति शिवलोके रुद्रतुल्यस्तथाडत्र प्रचुरतरधनायुः पुत्रवान्कीर्तिमांश्च ॥३४॥

aharahara-navadyam dhurjateh stotra-metat
pathati parama bhaktya shuddha-chittah pumanyah.
sa bhavati shivaloke rudra-tulya-stathatra
prachurataradhan-ayuh putravan-kirtimanshca.

પુનિત હૃદયથી જે રોજ આ સ્તોત્ર વાંચે, મધુર સુખદ જે છે, મેં રચ્યુ શંભુ માટે;
શિવસમ બનશે તે રૂદ્રલોકે અહીં ને, બહુ ધનસુતઆયુ કીર્તિને પામશે તે ॥ ૩૪ ॥

૩૪. હૃદયને પવિત્ર કરીને તેમજ પરમ ભક્તિને ધારણ કરીને જે કોઈ મનુષ્ય રાતદિવસ આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે શરીર છોડ્યા પછી શિવલોકમાં જઈ શિવતુલ્ય સુખ ભોગવે છે ને જીવે ત્યાં લગી આ જગમાં રહી ઈચ્છા પ્રમાણે ખૂબ ધન, પુત્રો ને આયુષ્ય તેમજ કીર્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. લૌકિક ને પારલૌકિક બંને ઈચ્છાઓ આ સ્તોત્રના પાઠથી પુરી થાય છે.

૩૪. पवित्र और भक्तिभावपूर्ण हृदय से अगर कोई मनुष्य यह स्तोत्र का नित्य पाठ करेगा, तो वो पृथ्वीलोक में अपनी ईच्छा के मुताबिक धन, पुत्र, आयुष्य और कीर्ति को प्राप्त करेगा । ईतना ही नहीं, देहत्याग के पश्चात् वो शिवलोक में गति पाकर शिवतुल्य शांति का अनुभव करेगा । शिवमहिम्न स्तोत्र के पठन से उसकी सभी लौकिक व पारलौकिक कामनाएँ पूर्ण होगी ।

34. Anyone who recites this hymn with a pure heart and devotion will be blessed with fame (कीर्ति), wealth (धन), long life (आयु) and many children (सुत) in this mortal world, and will attain Kailas, Shiva's abode, after death.

महेशान्नापरो देवो महिम्नो नापरा स्तुतिः । अघोरान्नापरो मंत्रो नास्ति तत्त्वं गुरोः परम् ॥३५॥

Maheshan-na-paro devo mahimno na-para stutih,
aghoran-na-paro mantrona nasti tattvam Guroh param.

શિવથી અન્ય ના દેવ, સ્તુતિ અન્ય મહિમ્નથી ;
શિવમંત્ર થકી મંત્ર, ગુરુથી પર તત્વ ના ॥ ૩૫ ॥

૩૫. શંકરથી શ્રેષ્ઠ બીજો કોઈ દેવ નથી; મહિમ્નસ્તોત્રથી બીજો કોઈ શ્રેષ્ઠ પ્રભુની સ્તુતિ નથી; શંકરના નામના મંત્રથી શ્રેષ્ઠ કોઈ મંત્ર નથી ને ગુરુથી શ્રેષ્ઠ એવું કોઈ તત્વ નથી.

૩૫. शिव से अधिक कृपालु कोई देव नहीं है, और शिवमहिम्न स्तोत्र से श्रेष्ठ ना ही कोई स्तुति है । भगवान शंकर के नाम से अधिक महिमावान ना कोई मंत्र है और ना ही गुरु से बढकर कोई पूजनीय तत्व ।

दीक्षा दानं तपस्तीर्थं ज्ञानं यागादिकाः क्रियाः ।
महिम्नस्तवपाठस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ॥३६॥

diksha danam tapas tirtham jnanam yaga-dikah kriyah,
mahimnah stava pathasya kalām narhanti shodashim

દાન, દીક્ષા, તપ, જ્ઞાન, તીર્થ, યજ્ઞ સમી ક્રિયા,
મહિમ્ન પાઠના નાદે, સોળમા ભાગનું ફળ ॥ ૩૬ ॥

૩૬. દીક્ષા, દાન, તપ, તીર્થ, જ્ઞાનને યજ્ઞ જેવી ક્રિયાઓથી જે ફળ મળે છે તે ફળ તમારા મહિમ્નસ્તોત્રના પાઠના સોળમાં ભાગના ફળની પણ બરાબર થતું નથી.

૩૬. शिवमहिम्न स्तोत्र का पाठ करने से जो फल मिलता है वो दीक्षा या दान देने से, तप करने से, तीर्थाटन करने से, शास्त्रों का ज्ञान पाने से तथा यज्ञ करने से कहीं अधिक है ।

36. Benefit of singing Shivmahimna stotra is far greater than either the benefit of spiritual initiation (दीक्षा), charity (दान), austerity (तप), pilgrimage (तीर्थ), knowledge of the scriptures (ज्ञान), or the performance of ceremonial sacrifice (यज्ञ-याग).

कुसुमदशननामा सर्वगन्धर्वराजः शिशुशशिधरमौलेर्देव देवस्य दासः ।
स खलु निजमहिम्नो भ्रष्ट एवास्य रोषात् स्तवनमिदमकार्षीद् दिव्यदिव्यं महिम्नः ॥३७॥

Kusumadashana-nama sarva-gandharva-rajah
shishu-shashadhara-mauler deva-devasya dasah
sa khalu nija-mahimno bhrashta evasya roshat
stavanam-idam-akarsid divya-divyam mahimnah.

કુસુમદશન નામે સર્વ ગંધર્વ રાજા, શિર પર વિદ્યુ જેના, દાસ તે શંભુ કેરો,
કુપિત શિવ થવાથી, જે થયો ભ્રષ્ટ તેણે, સ્તવન શિવનું આ છે દિવ્ય બનાવ્યું ॥ ૩૭ ॥

૩૭. પુષ્પદંત નામે ગંધર્વ સર્વ ગંધર્વનો રાજા હતો ને મસ્તકમાં ચંદ્રવાળા શંકરનો તે દાસ હતો. એકવાર અપરાધ થવાથી તે શંકરના ક્રોધને લીધે પોતાના મહિમાથી ભ્રષ્ટ થયો. પ્રભુને ફરી પ્રસન્ન કરવા તેમના દિવ્ય મહિમાનું આ સ્તોત્ર તે ગંધર્વે બનાવ્યું છે.

૩૭. पुष्पदंत गंधवराज था और भगवान शंकर, जो अपने मस्तक पर चंद्र को धारण करते हैं उसका, परम भक्त था । मगर भगवान शिव के क्रोध की वजह से वह अपने स्थान से च्युत हुआ । महादेव को प्रसन्न करने के लिए उसने ये महिम्नस्तोत्र की रचना की है ।

सुरवरमुनिपूज्यं स्वर्गमोक्षैकहेतुं पठति यदि मनुष्यः प्रांजलिर्नान्यचेताः ।
व्रजति शिवसमीपं किन्नरैः स्तूयमानः स्तवनमिदममोघं पुष्पदन्तप्रणीतम् ॥३८॥

suravara-muni-pujyam sarvaga-mokshaika-hetum
pathati yadi manushyah pranjalir-nanyachetah,
vrajati Shiva-samipam kinnaraih stuyamanah
stavanam-idam-amogham Puspadanta-pranitam.

सुरगुरु शिव पूज्य स्वर्ग ने मुक्तिदाता, जन कटी कर जोडी पाठ यित्ते करे आ,
शिवगमन करे ते गाय छे किन्नरो त्यां, स्तुति जरु इणे छे, पुष्पदंते करी आ ॥ ३८ ॥

३८. स्वर्गने मुक्तिने देनार तेमज देवना पूज्य येवा शंकरने पूजने हाथ जोडीने ऐकयित्तथी जे कोई आ स्तुतिनो
पाठ करे छे ते गंधर्वोथी सदा गवाता शंकरनी पासे जाय छे. पुष्पदंते रयेलुं आ स्तवन कटीये निष्फल ना जाय तेवुं
छे.

३८. अगर कोई मनुष्य अपने दोनों हाथों को जोड़कर, भक्तिभावपूर्ण, इस स्तोत्र का पठन करेगा, तो वह स्वर्ग-मुक्ति
देनेवाले, देवता और मुनिओं के पूज्य तथा किन्नरों के प्रिय ऐसे भगवान शंकर के पास अवश्य जायेगा । पुष्पदंत द्वारा
रचित यह स्तोत्र अमोघ और निश्चित फल देनेवाला है ।

आसमाप्तमिदं स्तोत्रं पुण्यं गंधर्वभाषितम् । अनौपम्यं मनोहारिशिवमीश्वरवर्णनम् ॥३९॥

asamaptam idam stotram punyam gandharva bhashitam,
anaupamyam manohari Shivam-ishvara-varnanam.

पूर्णा आ थाय छे स्तोत्र, जेमां छे प्रभुवर्णन,
पुष्यवंत मनोहारी गंधर्वे ते रयेल छे ॥ ३९ ॥

३९. ईश्वरना वर्णनथी लरेलुं, अनन्य ने मनोहर येवुं आ पुष्यस्तोत्र, जे गंधर्वे रय्युं छे ते, हवे पुरुं थयुं.

३९. पुष्पदंत गांधर्व द्वारा रचित, भगवान शिव के गुणानुवाद से भरा, मनमोहक, अनुपम और पुण्यप्रदायक स्तोत्र यहाँ
पर संपूर्ण होता है ।

इत्येषा वाङ्मयी पूजा श्रीमच्छंकरपादयोः ।
अर्पिता तेन देवेशः प्रीयतां मे सदाशिवः ॥४०॥

ityesa vangmayi puja shrimad Shankara padayoh,
arpita tena devesah priyatam me Sadashivah.

આ છે વાણીમથી પૂજા, શિવને ચરણે ધરી,
સ્વીકારી પ્રસન્ન તમે મહાદેવ જજો બની ॥ ૪૦ ॥

૪૦. શંકર ભગવાનના ચરણકમળમાં આ વાણીમથી પૂજા હું અર્પણ કરું છું. તે સ્વીકારીને દેવોના દેવ શંકર મારા પર પ્રસન્ન બની !

૪૦. हे प्रभु ! वाणी के माध्यम से की गई मेरी यह पूजा आपके चरणकमलों में सादर अर्पित है । कृपया इसका स्वीकार करें और आपकी प्रसन्नता मुझ पर बनाये रखें ।

તવ તત્ત્વં ન જાનામિ કીદ્શોડસિ મહેશ્વર ।
યાદ્સોડસિ મહાદેવ તાદ્શાય નમો નમઃ ॥૪૧ ॥

tava tattvam na janami kidrashosi maheshwara
yadrashosi Mahadeva tadrashaya namo namah

તત્વથી ના તને જાણું, કેવો છે તું મહેશ્વર,
જેવો તું હોય તેવો યે, નમસ્કાર તને કરું ॥ ૪૧ ॥

૪૧. હે પ્રભો ! હે મહેશ્વર ! તમારું તત્વ કેવું છે તે હું જાણતો નથી. તમે ખરેખર કેવા છો તેની સમજ મને નથી. તેથી હે પ્રભો ! હે મહાદેવ ! જેવા હો તેવા તમને મારા નમસ્કાર છે.

૪૧. हे प्रभु ! हे महेश्वर ! मैं आपका सही स्वरूप नहीं पहचानता, लेकिन आप जैसे भी है, जो भी है, मैं आपको प्रणाम करता हूँ ।

एककालं द्विकालं वा त्रिकालं यः पठेन्नरः । सर्वपापविनिर्मुक्तः शिवलोके महीयते ॥४२॥

eka kalam dvikalam wa trikalam yah pathennarah
sarva paapa vinirmuktah shivaloke mahiyate

એક બે ત્રણ કે વાર, જે કો' આ પાઠ વાંચશે,
સર્વ પાપ થકી છૂટી, શિવલોકે સુખી થશે ॥ ૪૨ ॥

૪૨. જે કોઈ મનુષ્ય આ સ્તોત્રને એકવાર, બે વાર કે રોજ ત્રણવાર વાંચશે તો તે સર્વ પ્રકારના પાપથી મુક્ત ને પવિત્ર થઈ શિવલોકમાં જઈ સમૃદ્ધિ મેળવશે.

૪૨. अगर कोई मनुष्य यह स्तोत्र का (हररोज) केवल एक, दो या तीन बार भी पठन करेगा तो वह पवित्र और सर्व प्रकार के पाप से विमुक्त होकर शिवलोक में सुख और समृद्धि का हकदार होगा ।

श्री पुष्पदंतमुखपंकजनिर्गतेन स्तोत्रेण किल्बिहरेण हरप्रियेण ।
कंठस्थितेन पठितेन समाहितेन सुप्रीणितो भवति भूतपतिर्महेशः ॥४३॥

shri pushpadanta mukha-pankaj nirgatena
stotrena kilbisha harena hara-priyena,
kanthasthitena pathitena samahitena
suprinito bhavati bhutapatir maheshah.

श्रीपुष्पदंत मुखपंकजथी थयुं आ,
छे स्तोत्र पापहर शंकरने व्हालुं ;
कंठे रहे, पठन थाय, गृहे रहे ते,
तो लोकनाथ शिव थाय प्रसन्न साये ॥ ४३ ॥

४३. पुष्पदंतना मुखरूपी कमलमांथी नीकलेली आ प्रभुने प्रिय तेमज पापने हरनारी स्तुति जे मनुष्य मोढे करशे,
वांयशे के घरमां राभशे तेना पर जगतना नाथ भगवान शंकर जरुं जरुं प्रसन्न थशे.

४३. अगर कोई मनुष्य पुष्पदंत के मुखपंकज से उदित, पाप का नाश करनेवाली, भगवान शंकर की अतिप्रिय यह स्तुति
का पठन करेगा, गान करेगा या उसे सिर्फ अपने स्थान में रखेगा, तो भोलेनाथ शिव उन पर अवश्य प्रसन्न होंगे ।

॥ इति श्री पुष्पदंतविरचित शिवमहिम्नः स्तोत्रं संपूर्णम् ॥